

Oponentský posudek dizertační práce

Jakub ŠTOFANÍK: Medzi krížom a kladivom. Recepcia sociálneho myslenia v katolíckej cirkvi v prvej polovici 20. storočia, FFUK Praha 2016. (236 stran)

Doc. PhDr. JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D.

Lze kvitovat s povděkem, jaké téma si Jakub Štofaniík vybral pro svůj dizertační projekt a jakým způsobem jej dokázal dovést ke zdárnému konci. Navzdory faktu, že jde o velmi širokou tematiku, kterou stěží lze v rozměru dizertační práce zvládnout zpracovat v úplnosti, jeho text působí uceleně a jeho struktura je logicky provázaná. Ohledně technické stránky zpracování dizertační práce nemám z pozice oponenta žádné zásadní námítky. Snad jen, že navzdory stručnosti a přehlednosti obsahu, mohly být kapitoly pro snadnější orientaci čtenáře číslované. Avšak to je naprostá marginálie.

Práce je rozčleněna do dvou částí: první je věnována rovině „teorie“, či v souladu s autorovou terminologií rovině diskurzivní, druhá pak praxi křesťansko-sociálního hnutí. Z hlediska heuristického nevyjadřují žádné podstatné námítky. Dizertační práce je podložena solidní pramennou základnou. A stejně tak i seznam domácí i zahraniční literatury je velmi reprezentativní. Navíc je u tohoto typu textu sympatické, že autor velmi důsledně odkazuje na použité prameny a literaturu a vystřihává se nepodložených tvrzení. Rovněž si dovoluji ocenit autorovu schopnost postihnout onu diskurzivní rovinu skutečně v evropském rozměru.

Transnacionální dimenze tohoto hnutí je neoddiskutovatelná a stěží jej lze adekvátně postihnout, aniž by se badatel vydal právě tímto směrem. Z hlediska metodologie transnacionální historie je pak velmi záslužné, že autor nekonstatuje pouze paralelnost idejí v jednotlivých národních prostředích, ale, kde mu to prameny umožňují, snaží se poukázat na osobní interakci mezi konkrétními aktéry a snahu o rekonstrukci transferu myšlenek napříč kontinentem.

Z hlediska jazykového se zdá být práce v pořádku, alespoň nakolik jsem schopen posoudit stylistiku ve slovenštině. Autor je zdatný stylist a text lze považovat za čtivý a zpracovaný s odpovídající mírou profesionality. Měl bych dvě drobné poznámky k terminologii. Za prvé autor nejasně pracuje s pojmem „utopie“. Je to dobře vidět v závěru jeho práce, kde si s ním zjevně neví rady. Na dualitě „jest“ a „má být“ je vytvořen patrně každý politický program a tím každý z nich získává jistou utopickou dimenzi, tedy usiluje o to, co (ještě) není. To autor uznává, ale zároveň považuje za nutné přitakat slově kritiků křesťanského socialismu, kteří jej označovali za utopický ve smyslu nerealizovatelnosti jeho ideálů. Byl bych rád, kdyby se k tomuto při obhajobě vyslovil. Podle mého názoru je v tomto nekoherentní. Hlásí-li se v úvodních částech k thompsonovskému anti-teleologickému přístupu, pak stěží podle mého názoru může ve své vědecké práci bez dalšího rozsuzovat mezi tím, co je a co není utopické. A s tím souvisí i můj druhý dotaz ohledně zacházení s adjektivem „progresivní“. Lze jej užívat v dobovém významu, kdy reformní část kléru bývala označována za progresivisty. Zároveň však autor využívá tento pojem i v nadčasovém pojetí. Zdá se mi, že mu do jeho textu vstupují vlastní hodnotové představy, kdy umírněně reformní postoj považuje bez dalšího za progresivistický a implicitně postoj revoluční za radikálně progresivistický (k těmto pojmům viz stránky 184–185). Lze však takto pracovat s pojmy? Je snaha o změnu snad vždy automaticky progresivní? Disponuje autor nějakým kritériem pokrokovosti a nebo jen nereflektovaně přebírá zavádějící jazyk pramenů?

Moje další námítka se týká komparativní části, kde autor srovnává belgický křesťanský socialismus s jeho proudy v Československu. Zároveň podotýkám, že z hlediska

deskriptivního má jeho výklad velmi vysokou úroveň. Stejně tak i volbu Belgie a Československa považuji za šťastnou. Podle mého názoru autor nemá ujasněná kritéria komparace a většina jeho výkladu je spíše paralelním popisem dvou organizačních struktur a nikoli jejich srovnáním. Domnívám se, že jen v případě analýzy etnického štěpení se mu podařilo překročit úzký horizont popisnosti paralelních jevů.

V této souvislosti si jako oponent dovoluji vyslovit ještě své podezření, k němuž bych byl rád, kdyby se autor při obhajobě vyjádřil. Navzdory své zjevně obstojné obeznámenosti se soudobými teoretickými přístupy v historiografii, stejně jako s klíčovými konceptualizacemi, ve své práci zcela opomíjí koncept *cleavage*, který by mu mohl být k analýze křesťanského socialismu užitečný. Navzdory kořenům tohoto pojmu ve strukturním funkcionalismu 60. let, i řada děl soudobé historiografie, která s tímto paradigmatem nemají nic společného, dokázala tento pojem adaptovat pro své potřeby (např. R. Luft, J. Malíř). Pokud chceme utvářet analýzu křesťansko-sociálního hnutí a jeho vlivu v konkrétní společnosti, považoval bych koncept společenských štěpných linií za velmi nosný. V Evropě první poloviny 20. století se na štěpné linii město/venkov, náboženství/sekularismus formovaly především křesťanské a agrární strany. V českých zemích tento prostor dokázali efektivně ovládnout agráři, třebaže v sousedních rakouských zemích tomu tak nebylo. A pozice agrárního hnutí zůstává v celé této dizertační práci v podstatě mimo jakoukoli autorovu pozornost. Jeho zájem o křesťansko-sociální hnutí jej automaticky sváděl do dělnického prostředí, kde si opakovaně v práci všímá vzájemného stýkání a potýkání se socialisty a komunisty. Na tom není nic špatného. Ale chceli však nikoli jen konstatovat, nýbrž i vysvětlit relativní slabost křesťansko-sociálního hnutí jako součásti politického katolicismu v tehdejší společnosti, nelze se bez analýzy pozice agrarismu podle mého názoru obejít.

V neposlední řadě bych se rovněž rád autora u obhajoby zeptal na antisemitismus v diskurzu a praxi křesťanských sociálů. Navzdory faktu, že je ochoten tuto tematiku akcentovat v případě Karla Luegera, kde to ostatně ani jinak zkrátka nejde, v celkovém výkladu se mi zdá popis této problematiky silně upozadněn. Čistě laicky odhaduji, že právě křesťanští sociálové se ve své propagandě snažili konfliktního potenciálu antisemitismu pro dosahování svých cílů notně využívat.

A na závěr bych si dovolil ještě jednu otázku, u níž uznávám, že přesahuje horizont badatelských cílů, vymezených v jeho dizertační práci, ale jako znalec tématu by na ni mohl být schopen odpovědět. Jak by zhodnotil kontinuitu mezi politickým katolicismem první poloviny 20. století a křesťanskou demokracií jako dominantním proudem po válce rekonstruované západoevropské pravice. Spatřuje zde spíše kontinuitu a nebo lze nacházet i nějaké důležité rysy diskontinuity?

Vzhledem k tomu, že předložený text považuji za velmi kvalitní, mohl jsem svůj oponentský posudek soustředit především na dotazy ohledně upřesnění některých autorových tvrzení. Jako oponent se domnívám, že tato dizertační práce naplňuje všechny relevantní požadavky, které jsou na FFUK v případě tohoto typu kvalifikačních prací požadovány, a doporučuji ji komisi k obhajobě, aniž bych ze své pozice vznášel nějaké námitky zásadní povahy.

V Praze, dne 20. srpna 2016

Doc.PhDr.JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D.